

V A L K E N V A N G S T

De valkerij heeft een aparte plaats in de jachtwereld. Vroeger voorbehouden aan de adel, tegenwoordig in ons land nog beoefend door de leden van het Nederlands Valkeniersverbond "Adriaan Mollen". Deze leden, klein in getal, zijn de enigen in ons land die dit belangwekkende cultuurhistorische handwerk bedrijven.

Omstreeks 1850 kende ons land ook een valkeniersclub, die uit Engelsen, Fransen en Nederlanders bestond. De Royal Loo Hawking Club.

Het Huis van Oranje beschikte in die tijd al over velden in de omgeving van Hoog Soeren welke geschikt waren voor de valkenjacht. Bovendien was er een reigerkolonie, zodat het geheel voor de valkerij nog aantrekkelijker werd.

Een plaats die nog steeds aan de valkerij herinnert is Valkenswaard. Het dankt er zijn naam aan, want er was een school voor valkeniers gevestigd. Brabant was toen nog woest en ruig en de heide en Vennen waren zeer belangrijke trekreservaten. Hier oefenden de valkeniers hun beroep uit en vingen zij de valken.

De laatste beroepsvalkenier van ons land, Karel Mollen, stammend uit een beroemd valkeniersgeslacht, was in deze omgeving tot 1925 werkzaam.

Het vangen en vervolgens africhten van de valken was niet alleen moeilijk werk maar moest ook zeer zorgvuldig geschieden. De tijd waarin de jonge of eenjarige wijfjes gevangen moesten worden, was de herfst. Oudere dieren kon men voor het africhten niet meer gebruiken, omdat zij de dressuur niet goed leerden aannemen.

In het najaar bouwde de valkenier zijn "tophut" temidden van de uitgestrekte heidevelden en vennen. Lang niet iedere plaats was geschikt. De vangplaats werd ingericht op een zo eenzaam en verlaten gelegen plek die maar nogelijk was; het liefst in de nabijheid van een ven liggend.

De tophut was een primitieve schuilplaats die bestond uit een kuil met een midellijn van ca. 2 m. en een diepte van ongeveer 80 cm. Zes palen waren in het rond, schuin naar binnenhellend in de grond geslagen en hierop rustte een wagenrad. Dit wagenrad werd met plaggen bedekt en vormde zo het dak. Tussen de zes palen werden takken gestoken waartegen weer plaggen werden gelegd.

Hierna vertoonde het bouwsel veel overeenkomst met een heideheuveltje. Onderin was een opening uitgespaard die zo klein was dat men er slechts gebukt doorheen kon. Naar iedere windrichting zaten hele kleine-kijkgaten waardoor alles wat er op het terrein te zien was kon worden waargenomen.

In de onmiddellijke omgeving van de hut, op een afstand van zo'n 15 meter werden twee heuveltjes gemaakt voor de Klapenster, de onmisbare hulp van de valkenier. Vlakbij deze "klapeksterheuveltjes" werden op een afstand van tien meter van elkaar twee dennestammen van zeven meter lengte in de grond gezet. Aan de top van iedere paal werd een touw gespannen waarvan de uiteinden in de hut van de vanger uitkwamen. Een lokduif, bestaande uit een vogelvorm met vlerken werd aan de ene lijn bevestigd. Een lokvalk aan de andere. Als lokvalk gebruikte men een oude, voor de jacht ongeschikte valk. Door net de beide touwen tegelijk te slingeren, werd op afstand de indruk gewekt alsof een valk bezig was een duif te achtervolgen. Op een afstand van 300 meter vanaf de hut waren drie slagnetten uitgelegd. Dit bestond uit twee helften, waarvan de ene net pennen in de grond was gestoken. De andere helft was beweeglijk en van een dun strak touw voorzien dat naar de hut liep. Onder de vaste helft van het net was in het midden een pen met een oog in de grond geslagen. Ook hier vandaan liep weer een lijntje naar de hut waar het aan de poten van een levende

duif was vastgemaakt. De duif zat in een klein met plaggen bedekt duivehokje opgesloten.

Door een ruk aan het lijntje te geven kwam de duif tevoorschijn en kon door het touw meer aan te trekken onder het slag-net worden gebracht.

Een andere, zeker niet minder belangrijke faktor was de Klap-ekster, zonder welke de valkenier beduidend minder valken zou vangen.

De scherpe ogen van de Klap-ekster namen de valk al waar, als de valkenier hem nog niet zag. Door zijn gekrijs waarschuwde hij de valkenier om vervolgens, zoals dit in de natuur bij de soort ook het geval is, weg te kruipen. In het heuveltje was hiervoor een kuiltje gegraven.

Wanneer de vogel schreeuwde, was het snel handelen geblazen. De lijnen van de lokvalk en de lokduif moesten zo natuurlijk mogelijk worden geslingerd om de aandacht van de naderende valk te trekken. Was deze opmerkzaam gemaakt en kwam hij naderbij, dan werd aan de lijn met de levende duif getrokken. Deze fladderde even op, meestal schoot de valk toe, greep hem en liet de duif niet meer los. Beiden werden zij onder het slag-net geslagen, waarna de beweeglijke helft erover werd getrokken en de valk was gevangen. Nu moest de lijn nog worden vastgezet om te voorkomen dat de valk de klep zou oplichten.

Vervolgens ging dan de valkenier, voorzien van een linnen zakje - sok genoemd - naar het net om de valk er onderuit te halen. De vogel werd stevig bij de poten gepakt zodat hij niets meer kon uitrichten, de sok werd over de vleugels geschoven en onder aan de poten bevestigd met een leren riempje. De valk ging mee naar de hut om van daaruit 's avonds te worden meegenomen en later getemd te worden.

Na de vangst van het aantal valken dat de valkenier nodig had, werd de Klap-ekster meestal losgelaten. Voor hij zijn taak als waarschuwingspost begon werd hij altijd gekortwiekt. Hiertoe werden zes tot acht pennen zorgvuldig uit de vleugel geknipt en bewaard.

Omdat het dier gekortwiekt niets aan zijn vrijheid zou hebben, werden de afgeknipte pennen later met fijne zilverdraadjes aan de vleugel bevestigd. Bij de rui wisselden de slagpennen en was dus enige tijd later de toestand weer normaal en kon de vogel weer goed vliegen.

D.A.J.